

Sprogbrug blandt ældre og unge i Aalborg

AF MALENE MONKA

I denne artikel præsenterer jeg resultaterne af en undersøgelse af sprogbrug blandt fire ældre og syv yngre sprogbrugere fra Aalborg¹. Jeg præsenterer resultaterne af kvantitative analyser af syv udvalgte variable i alle informanternes sprogbrug samt kvalitative iagttagelser af en række sjældent forekommende variable i de ældre informanternes sprogbrug. En sammenligning af de to generationers sprogbrug peger på, at der er sket en standardisering af sprogbrugen i Aalborg, men man kan stadig høre på både de ældre og unge informanter, at de er fra Nordjylland. For de unges vedkommende afhænger den geografiske placering mest af et enkelt træk, nemlig det manglende stød i slutstillede præpositioner og adverbier. Når unge aalborgensere spørger, "Kan du høre, hvor jeg er fra?", har de således i selve spørgsmålet og brugen af *fra* uden stød serveret et perfekt udgangspunkt for at svare, at man kan høre, at de er fra Nordjylland.

Den nyeste beskrivelse af sprogbrug i Aalborg er Inge Lise Pedersens artikel "Talesproget i Ålborg hvordan lyder det egentlig? Er det nordjysk, eller bare jysk?" (2016). Artiklen bygger på én dags feltarbejde og samtaler med tre ældre aalborgensere – en mand og to kvinder – med praktiske uddannelser. Pedersen understreger, at der ikke er tale om en særlig stor og heller ikke en udtømmende beskrivelse – hun omtaler undersøgelsen som "'hit-and-run' sociolingvistik (eller måske snarere dialektologi)" (2016: 118). Hendes metode adskiller sig fra sociolingvistikens ved, at der ikke er lavet optagelser, og ligner den klassiske dialektologis ved, at der er lavet optegnelse

¹ Undersøgelsen er blevet til takket være en bevilling fra Ulla og Børge Andersens Fond for sprogvidenskabelig forskning, og takket være inspiration, støtte og uvurderlig hjælp fra Inge Lise Pedersen og Asgerd Gudiksen.

efter en spørgeliste. Pedersens forbehold til trods er artiklen et vigtigt bidrag til beskrivelsen af aalborgensisk, der kun har været omtalt kortfattet i dialektologien (se nedenfor). På baggrund af sine analyser konkluderer Pedersen, at der ikke kun bruges jyske, men også nordjyske træk i Aalborg. Afslutningsvis er der en opfordring til at undersøge sprogbrug blandt unge aalborgensere samt at undersøge, hvilke jyske og nordjyske træk der er mest resistente (ibid. 132).

Denne artikel indeholder en beskrivelse af sprogbrug blandt fire ældre i alderen 59-80 år og syv unge aalborgensere i alderen 14-15 år. Der er kvantitative analyser af 7 udvalgte variable samt en mere kvalitativ beskrivelse af udvalgte variable i de ældres sprogbrug.

Artiklen indledes med en kort gennemgang af data og metode, så følger en beskrivelse af udvalgte sproglige variable og deres brug if. tidligere studier samt resultaterne af de kvantitative analyser i Aalborg. Herefter følger en beskrivelse af de ældre informanternes brug af nogle træk, der ikke egner sig til kvantitative analyser samt en konklusion og opfordring til yderligere studier.

1 Data

De kvantitative analyser bygger på interview med fire ældre og gruppeoptagelser med syv unge aalborgensere. De ældre deltagere udgøres af to mænd, DIP og JAX på hhv. 80 og 59 år, og to kvinder, MLR og NEO, på hhv. 64 og 67 år. De har alle en praktisk uddannelse og har boet det meste af deres liv i Aalborg. Data består af sociolingvistiske interview på cirka halvanden time foretaget i deres hjem. De unge deltagere – fire drenge og tre piger fra 7. og 8. klasse – har forældre der er født og opvokset i Aalborg, og de har selv boet hele deres liv i byen. De er optaget i to gruppeoptagelser på skolen, hvor de indledningsvis skulle løse nogle opgaver alene, imens jeg forlod rummet (se afsnit 2). Efter gruppearbejdet bad jeg dem uddybe nogle af arbejdsspørgsmålene og spurgte dem om forskellige forhold omkring livet i Aalborg og sprogbrugen i byen. Hver optagelse varer cirka 45 minutter. Grupperne blev sammensat af de lærere, der hjalp med at skaffe deltagere. Lærerne var blevet bedt om at vælge unge, hvis forældre var født og opvokset i Aalborg. Eftersom jeg ikke har lavet etnografiske observationer på skolen,

ved jeg ikke, i hvilket omfang de udvalgte elever deltager i samme praksisfællesskaber til daglig. Ud fra indholdet i gruppeoptagelserne og forskellen i antal ord, de ytrer, tyder alt på, at nogle af dem har følt sig mere trygge end andre; måske fordi de blev optaget sammen med nogen, de kendte godt i forvejen. Alle data er indsamlet i 2018.

Deltagerne i begge aldersgrupper er udvalgt ud fra en forventning om, at hvis man skal finde lokal sprogbrug, så er sandsynligheden størst hos sprogbrugere, der som de ældre deltagere har boet hele deres liv i Aalborg, eller som de unge deltagere har forældre, der er fra byen. Samme fremgangsmåde er fulgt i familiestudiet i Dialekt i periferien-projektet (Maegaard & Monka 2019: 158). Metoden forholder sig til kritikken af dialektologiens stedsbundne præmieinformant (se fx Quist 2017, 2025), men ligger alligevel under for idéen i den forstand, at deltagerne har rødder i byen (om lokaltilknytning se også Monka et al. 2020).

Den ene af Inge Lise Pedersens deltagere, den mandlige informant JAX, var så venlig også at stille op til et interview med mig; de andre ældre deltagere har jeg fået kontakt til gennem gode kollegaer. Inge Lise Pedersen optog som sagt ikke sine interview, så hendes og mine data er ikke direkte sammenlignelige, men umiddelbart er der ingen grund til at tro, at JAXs sprogbrug skulle være anderledes, afhængigt af hvilken sprogforsker han taler med. De unge deltagere er elever på samme skole i Aalborg, hvor der også er lavet en sprogholdningsundersøgelse (Monka et al. 2023)².

2 Metode

I forhold til metode er det på sin plads at tage nogle forbehold over for resultaterne af de unges sprogbrug. Jeg valgte at foretage gruppeoptagelser, fordi jeg gerne ville have deltagerne til at tale mere frit end i et interview med en fremmed dame på alder med deres mor. Det lykkes på sin vis; optagelserne omfatter nogle ganske underholdende passager, hvor de unge taler om stort og småt i deres livsverden, der ikke er relateret til opgaven. Der er også passager, hvor deltagerne slår på mikrofonen og gør grin med den lidt

² Tak til Inge Lise Pedersen, Marie Herget Christensen og Yonatan Goldshtein, tak til skolen for at være behjælpelig, og mest af alt tak til deltagerne der stillede op til interview.

kunstige situation, de er blevet sat i. Hvad der er mindre heldigt er, at taletiden for den enkelte deltager er så begrænset, at flere af variablene er for lavfrekvente til at indgå i beregningerne (se afsnit 3). Og endnu værre er det, at eleverne måske syntes, situationen var ubehagelig, fordi nogle af dem kom i gruppe med nogen fra parallelklassen, de ikke kendte så godt. Der er med andre ord plads til forbedringer af indsamlingsmetoden, men undervejs påpeger jeg, hvor resultaterne er usikre på grund af de nævnte problemer ved datagrundlaget. I bilag 1 kan man se de spørgsmål, de unge fik udleveret til gruppearbejdet. Og i bilag 2, 3 og 4 kan man se de kort, der hører til gruppearbejdet.

Interviewene med de ældre danner et bedre grundlag for at undersøge sprogbrug. Interviewene varer cirka halvdelen time og foregår i deres hjem. Der bliver drukket kaffe og spist kage, og stemningen er så afslappet, som den nu kan være i sådan en lidt kunstig situation. Og selvom fokus i interviewene er på deres livshistorie og Aalborg, kommer vi vidt omkring emnemæssigt.

For at undersøge sprogbrug og eventuel sprogforandring mellem de ældre og unge deltagere har jeg lavet en kvantitativ undersøgelse af udvalgte sprogtræk. Jeg har fulgt samme fremgangsmåde som en række tidligere kvantitative undersøgelser (se fx Monka & Hovmark 2016: 81ff.). Alle interview er transskriberet i Transcriber, herefter er brugen af udvalgte sproglige variable kodet i Praat³, enkelte af interviewene er transskriberet af studentermedhjælpere, resten har jeg selv transskriberet og kodet. Hvis jeg var i tvivl om en kodning, har jeg bedt gode kollegaer om hjælp. Der er kodet ca. 32 forekomster af hver variabel, hvis det var muligt. Hvis der i oversigterne er færre end 32 forekomster, er det fordi der ikke var flere i det pågældende interview. For hvert sprogligt træk er der udregnet en score, der viser procentsatsen for brug af standardvarianten samt dialekt- og/eller regionalvarianten. Hvis der er færre end fem forekomster af en variabel, er der ikke angivet en procentsats, i stedet er det samlede antal forekomster angivet samt fordelingen af disse. Som det er kutyme i kvantitative

³ Tak til Nicolai Pharao og Torben Juel Jensen for bistand til Praat og udvikling af egnede scripts, og til Philip Diderichsen for teknisk bistand, når det brændte på.

undersøgelser, har jeg sprunget forekomster over, der optræder i selvfølgelig og selvtænder samt i gengivelse af andres tale.

2.1 Tidligere beskrivelser

I forhold til behandlingen af de sproglige variable tager undersøgelsen afsæt i Myrhøjs (1941) og Pedersens (2016) beskrivelser af sprogbrugen i Aalborg. Myrhøjs undersøgelse tager afsæt i den såkaldte Ordliste, en spørgeliste, der er udarbejdet af Marius Kristensen med det formål at undersøge variation i udtale og bøjning. Myrhøjs besvarelse er fra 1941, den er ikke publiceret, men befinder sig i Center for Dialektforsknings arkiv. Aage M.S. Myrhøj er født i Aalborg i 1889. Han skriver i indledningen ”Det Aalborgsprog hvis udtale jeg her har bestræbt mig for at gengive, er Underklassens” (Myrhøj 1941: 103). Underklassen vil i denne sammenhæng sige folk fra forholdsvis beskedne kår, herunder hans egen familie og de andre beboere i den gade, han boede i. Ordlistebesvarelsen og metateksten beskriver sprogbrugen og sprogsamfundet i Aalborg omkring 1900-tallet. Det fremgår tydeligt, at Myrhøj fra en tidlig alder var interesseret i sproglig variation, og han var opmærksom på situationsbestemt sproglig variation:

Allerede som 11-12 aarig spekulerede jeg over den Ejendommelighed, at det samme Ord kunde have forskellige Udtaler efter Omstændighederne; saaledes sagde jeg *flø*: naar jeg talte med de andre Dreng, *flø·ð*, naar det skulde være lidt finere, og *flø·ðð*, naar jeg læste op i Skolen (Myrhøj 1941: 103f.).

Myrhøj var også opmærksom på sammenhænge mellem sprogbrug og socialklasse. Han skriver således, hvordan hans sprog forandrede sig, da han kom i latinskolen. ”I de Aar ændredes mit Sprog; mine nye Klassekammerater var næsten alle fra højere Samfundslag, ingen fra lavere og nogle fra meget højere, og talte et ”finere” Sprog” (Myrhøj 1941: 104f.). De mange grundige metalingvistiske betragtninger gør, at ordlistebesvarelsen fremstår endog meget troværdig, og det var et held, at Pedersen genfandt den (se Pedersen 2016).

Pedersen beskriver tre ældre informanternes sprogbrug i 2015. Undersøgelsen inddrager også opslag i dialektbeskrivelser og dialektordbøger fra omegnens dialekter. Det gør den pga. Aalborgs historie og den deraf afledte befolkningssammensætning. Pedersen (2016) peger på, at Aalborgs industrialisering sker hurtigt fra 1890'erne, og at der herefter sker en massiv indvandring af ufaglært arbejdskraft fra hele Nordjylland. Hun henviser til en undersøgelse af medlemmerne af Fabriksarbejdernes Fagforening i perioden 1911-1914, der viser, at kun 15% var født i Aalborg, imens 75% var fra det øvrige Nordjylland (Christensen & Topholm 1990: 201, se Pedersen 2016: 123). Som Pedersen anfører, så beskriver den omtalte undersøgelse kun befolkningssammensætningen i én fagforening, så antallet af indflyttere udgør ikke nødvendigvis 75% i hele byen, men alligevel tyder undersøgelsen på, at der har været mange indbyggere, der talte en af omegnens dialekter. Derfor har jeg især under behandlingen af SUPINUM-variablen slået op i to ordbøger og en sprogbeskrivelse, der behandler dialekterne i nogle af de områder, hvor tilflytterne til Aalborg kom fra (Arboe 2023, K.J. Lyngby 1857, if. Bjerrum 1942, Espegaard 1972).

3 Sproglige variable

Som i alle kvantitative undersøgelser er det en udfordring at sammensætte en liste med sproglige variable, der både er relevante i forhold til den sproglige variation i sprogsamfundet, og som forekommer hyppigt nok til at være egnet til kvantitative undersøgelser. Pedersen (2016: 124 ff.) nævner en række jyske og nordjyske træk, der dels bygger på Jysk Ordbog og dels på Myrhøjs ordlistebesvarelse fra Aalborg. Flere af disse træk er ikke egnede til kvantitative analyser, fordi de er for lavfrekvente, jeg vender dog tilbage til dem i afsnit 3.8, hvor jeg anfører, hvorvidt trækkene findes i interviewene med de ældste informanter.

Et af formålene med undersøgelsen er at sammenligne resultaterne med resultaterne af Hirtshals-undersøgelsen, derfor er det nærliggende at overveje at bruge samme sproglige variable (Maegaard & Monka 2019: 163). Det er imidlertid kun to af variablene, der er egnede; det drejer sig om: slutstillede præpositioner uden stød samt udtalen af skrevet *-et* i supinum og i bestemt

form neutrum (se afsnit 3.1 og 3.2). De øvrige variable er irrelevante for denne undersøgelse, idet de slet ikke forekommer i den dialektale variant i den undersøgte sprogbrug. Det drejer sig om: *w-* i forlyd, vokalforlængelse i opr. tastavelsesord samt negationen (*ikke/inte*) (Maegaard & Monka 2019: 163). Disse optræder ikke i Myrhøjs ordlistebehandling fra Aalborg (1941), og i Hirtshals findes de kun hos de ældste informanter (Maegaard & Monka 2019).

De resterende variable – udtalen af *meget* og *-or-*, varianter af præteritumsmorfemet *-ede* og morfemet i supinum af stærke verber samt enklise i *den/det* – indgår i forskellige undersøgelser af sprogbrug i Jylland, og de er if. Pedersens artikel også relevante at undersøge i Aalborg. Bort set fra variablen ENKLISE er variablerne også interessante ved at kunne belyse, hvorvidt der udelukkende er tale om standardisering i Aalborg, det vil sige, at former af københavnsk baseret standarddansk har spredt sig, eller om der også kan konstateres regionalisering, hvor former har bredt sig ud over udbredelsen i traditionel dialekt.

I det følgende præsenteres variablerne. For hver af dem er der en gennemgang af resultater fra tidligere jyske studier, så der kan udledes eventuelle regionaliserings- og standardiseringstendenser. Herefter følger resultaterne for de enkelte deltagers sprogbrug. Tabellerne er inddelt, så resultaterne for de fire ældre deltagere kommer først, herefter følger resultaterne for de syv unge deltagere. ARD, FEA og MSJ blev optaget sammen, det samme gjorde GVN, JKA, MOV og TOH.

Ligesom Jensen, Maegaard og Pharaos (2023) bruger jeg betegnelsen *supinum* om infinitte former med verbal funktion som del af perifrastisk perfektum eller passiv (2023: 177). I denne undersøgelse behandles supinum under to variabler -ET og SUPINUM AF STÆRKE VERBER. Det skyldes, at supinum af svage verber følger andre ord med *-et*-endelser (se 3.2), mens supinum af stærke verber kan variere med *-en*.

3.1 PRÆP

Der kodes for manglende stød på slutstillet præposition af typen *hvor er du fra* og i adverbier brugt som verbalpartikler af typen *det er vi enige om* (se

også Nyberg & Bauman Larsen 1983: 116). Der er kodet for trækket i følgende ord: *af, fra, i, på, før* og *om* (Pedersen 2016: 125). Der er tale om en binær variabel, standardvarianten er med stød, den dialektale variant er uden stød og en del af klassisk vendelbomål.

I 1980'erne undersøgte Nyberg og Bauman Larsen trækkets udbredelse som en del af en større undersøgelse af sprogbrug i Hirtshals Kommune (Hansen & Lund 1983). Nyberg og Bauman Larsen fandt, at trækket ikke udskiftes konsekvent i forbindelse med kodeskift fra en dialekt nær til en standardnær sprogrøve med samme informant (1983: 114). Trækket findes også hos de tre generationer af sprogbrugere fra Hirtshals, der indgår i Dialekt i periferien-projektet. De kvantitative analyser af sprogforandring over tre generationer i Hirtshals viser, at manglende stød i PRÆP-variablen er den eneste variabel, hvor den lokale variant er lige så udbredt i de unges sprogbrug som i forældrenes og bedsteforældrenes sprogbrug (Maegaard & Monka 2020: 36). Kristine Køhler Mortensen har foretaget etnografiske observationer af den unge generation i Hirtshals, og hun fandt en udbredt forekomst af manglende stød-realisationer blandt alle unge. På baggrund af sine etnografiske observationer beskriver hun tre unge mere indgående (2020: 99ff). De beskrives vha. Eckert (1996) som "stylistic icons" (dvs. stilistiske ikoner), hvis sprogbrug og stil er typisk for en bestemt type et givent sted (se også Eckert 2018: 75). Mortensen finder, at variation i PRÆP-variablen er et vigtigt træk i konstruktionen af de stilistiske ikoner i Hirtshals. Mest interessant er forskellen mellem de to piger Andrea og Lea. De ligner hinanden med hensyn til: alder, køn, socialklasse, at deres familier har boet i området i generationer og deres globalt orienterede medieforbrug. Men de adskiller sig med hensyn til omfanget af stødrealisationer – både generelt og i præpositioner, der er således en udbredt mangel på stød i Andreas sprogbrug, imens der er en del stødrealisationer i Leas sprogbrug (Mortensen 2020: 102). Mortensen forklarer forskellen med, at de manglende stød ikke nødvendigvis indekserer stedstilknytning og det at være lokal, men snarere at manglende stød-realisationer kan være en måde at signalere social tilgængelighed på. Andrea gør en dyd ud af at tale med alle, imens Lea ikke gør det, og de manglende stødrealisationer kan være en måde at virke mere tilgængelig på.

I tabel 1 ses resultaterne for PRÆP-variablen i optagelserne med deltagerne fra Aalborg.

Generation	Ældre				Unge						
Informant	DIP ♂	JAX ♂	MLR ♀	NEO ♀	ARD ♀	FEA ♀	MSJ ♂	GVN ♂	JKA ♂	MOV ♀	TOH ♂
standard	1 2%	1 5%	4 18%	8 29%	1 9%	5 83%	0 0%	1 17%	0 -	0 -	2 40%
dialektal	42 98%	20 95%	18 82%	20 71%	10 91%	1 17%	6 100%	5 83%	2 -	1 -	3 60%
I alt	43	21	22	28	11	6	6	6	2	1	5

Tabel 1. Resultater for kodning af PRÆP-variablen, standardvarianten har stød, den dialektale variant er uden stød.

Som man kan se, er der udbredt brug af den dialektale variant uden stødrealisation. De to ældre mænd, DIP og JAX, har kun en forekomst af standardvarianten, de to ældre kvinder, MLR og NEO, har højere andel standardvarianter, men stadig flest dialektale varianter. Til trods for de forholdsvis få forekomster i optagelserne med de unge informanter, er det interessant, at alle unge har mindst én forekomst af den dialektale variant, og hos JKA og MOV, der har færre end fem forekomster (som derfor ikke er omregnet til procenttal), er de få forekomster dialektale. Man kan ikke slutte ud fra resultaterne, at de unge altid bruger dialektale varianter, men man kan slutte, at de gør det af og til, og man kan udlede, at den nordjyske variant er en del af unge aalborgenseres sprogbrug.

3.2 -ET: udtalen af det skrevne *-et* i supinum af svage verber efter *-ede-*bøjningen og bestemt form neutrum, undtaget i *meget* der er udskilt som en variabel for sig (se afsnit 3.3, supinum af stærke verber undersøges i afsnit 3.5.) Standardvarianten af variabelen er [əð], den regionale er: [ət, əd], den dialektale er [ə]. I overensstemmelse med tidligere undersøgelser er der kodet for supinum af svage verber, der ender på *-et*, bestemt form af substantiver i neutrum samt neutrum af adjektiver og pronomener som *andet* og *eget* (Nielsen & Nyberg 1988: 46; Monka 2013: 87).

I Odder-undersøgelsen fandt Nielsen og Nyberg udpræget brug af den regionale variant, og at denne ikke var stigmatiseret (1992: 171). Den

regionale variant blev desuden brugt i betydeligt omfang af en gruppe informanter fra Odder født i 1991, der blev optaget i 2006 som en del af Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier (Pedersen 2010: 157). Variablen indgår også i undersøgelsen af sprogforandring i virkelig tid hos 9 mobile og bofaste informanter fra Odder (Monka 2013). I optagelserne fra 1986-1987 bor alle informanter i Odder og omegn, i de nye optagelser fra 2006-2008 har den ene mand og kvinde været socialt og geografisk mobile; de har taget en lang videregående uddannelse og er flyttet til københavnsområdet. Resultaterne for den mobile kvinde viser en lille nedgang i brugen af den regionale variant fra 67% til 50% mellem de to optagetidspunkter, den mobile mand derimod går fra 83% til 3% regionale forekomster. Blandt de bofaste informanter er der mellem 68% og 88% regionale forekomster i de gamle optagelser og 63% og 88% i de nye optagelser, der er ingen forskel mellem kvinderne og mændenes brug af variablen (Monka 2013: 85-88).

I Odder er den regionale variant i overensstemmelse med dialekten, det er den ikke i Aalborg. Ved hjælp af denne variabel, kan vi således undersøge, om der er tale om en regionalisering, der har spredt sig fra det østjyske område til Nordjylland. Vi kan se, om der er sket en tidlig regionalisering, så den regionale variant findes i de ældre informanternes sprogbrug, og om den stadig bruges af de unge informanter.

Generation	Ældre				Unge							
Informant	DIP ♂	JAX ♂	MLR ♀	NEO ♀	ARD ♀	FEA ♀	MSJ ♂	GVN ♂	JKA ♂	MOV ♀	TOH ♂	
standard	2 4%	1 3%	4 14%	28 88 %	21 95%	20 87%	13 86%	25 89%	12 100%	2 100%	35 97%	
regional	23 46%	5 14%	1 4%	2 6%	1 5%	3 13%	1 7%	1 4%	0 -	0 -	1 3%	
dialekt	24 49%	29 83%	22 81%	2 6%	0 -	0 -	1 7%	2 7%	0 -	0 -	0 -	
I alt	49	35	27	32	22	23	15	28	12	2	36	

Tabel 2. Resultater for kodning af -ET-variablen. Standardvarianten er [əð], den regionale: [ət, əd] og den dialektale [ə].

Resultaterne i tabel 2 viser en tydelig forskel mellem de to ældre JAX og MLR på den ene side og de unge på den anden side. De to ældre har hhv. 83%

og 81% dialektale varianter, blandt de unge har MSJ én forekomst af den dialektale variant, GVN, har to. DIP har 49% dialektale varianter, NEO har 6%. Den dialektale variant er således ikke gået helt af brug, men den er relativ lavfrekvent.

Med hensyn til den regionale variant, så har den ældste mandlige informant DIP klart flest regionale varianter med 46%, herefter følger JAX med 14% og den unge FEA med 13%. Med de forbehold, der skal tages pga. det lave antal forekomster i de unges sprogbrug, kan det udledes, at den regionale variant ikke er helt forsvundet, den findes hos de ældre informanter, men det er kun i DIPs sprogbrug, at den er frekvent. Der er intet, der tyder på, at den er slået igennem hos de unge. Tværtimod tyder resultaterne og de unges overvejende brug af standardvarianten på, at der er tale om standardisering.

3.3 MEGET: Udtalen af *-et* i *meget* har tre realisationer i materialet, standardvarianten er [əð], den regionale er [ət, əd], den dialektale er [ə]. Udtalen af det trykssvage *-et* i *meget* indgår som en særskilt variabel i Aarhus- og Odder-undersøgelserne. Variablen blev udskilt fra den øvrige udtale af slutstillet *-et*, fordi standardvarianten var hyppigere i *meget* end i andre ord med *-et* (Nielsen & Nyberg 1988: 47). I Odder er der kun to varianter, da varianten [ət, əd] her er i overensstemmelse med dialekten, og Nielsen og Nyberg fandt intet klart sociolingvistisk mønster i brugen, idet den regionale variant blev brugt af både mænd og kvinder og af informanter fra forskellige socialgrupper, og deres resultater viser, at den regionale udtale er velbevaret (Nielsen & Nyberg 1992: 114). I Nielsens sammenligning mellem sprogbrugen i Odder og Aarhus, er den eneste signifikante forskel, at informanter fra den laveste socialklasse i Odder har flere regionale varianter end informanter fra Aarhus fra samme socialgruppe (Nielsen 1998: 69).

I gentagelsen af interviewene med nogle af Odder-informanterne i 2006, viste det sig, at der er forskelle mellem de informanter, der har været socialt og geografisk mobile mellem de to optagelser, og dem der var blevet boende. I optagelserne fra 1985 havde den kvinde, der ender med at flytte fra byen, ingen forekomster af den regionale variant, den mobile mand havde 50% regionale varianter. I de nye optagelser, hvor de var flyttet til

københavnsområdet, havde ingen af dem regionale varianter. De informanter, der var blevet boende i Odder Kommune, brugte den regionale variant i mellem 27% og 100% i de gamle optagelser, og de brugte den fortsat i de nye optagelser i mellem 9% og 100 % af forekomsterne (Monka 2013: 90-93).

Ligesom i -ET-variablen er den regionale variant i MEGET et østjysk regionaltræk, der kan have spredt sig til Aalborg, hvor den dialektale variant er [ə]. Forskelle i brugen mellem generationerne kan give os et billede af brug og evt. spredning af den regionale variabel i Aalborg.

Generation	Ældre				Unge						
Informant	DIP ♂	JAX ♂	MLR ♀	NEO ♀	ARD ♀	FEA ♀	MSJ ♂	GVN ♂	JKA ♂	MOV ♀	TOH ♂
standard	0 -	1 6%	11 34%	15 47%	7 100%	9 100%	1 -	12 100%	6 100%	0 -	7 100%
regional	0 -	0 -	1 3%	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -
dialekt	28 100%	16 94%	20 63%	17 53%	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -
I alt	28	17	32	32	7	9	1	12	6	0	7

Tabel 3. Resultater for kodning af udtalen af -et i MEGET, standardvarianten er [əð], den regionale er [ət, əd], den dialektale er [ə].

I tabel 3 kan man se, at de ældre mænd, DIP og JAX, bruger hhv. udelukkende og på nær én standardforekomst dialektvarianten, de to ældre kvinder, MLR og NEO, har tilnærmelsesvis en ligelig fordeling af standard- og dialektvarianter. MLR er den eneste af de ældre, der bruger den regionale variant en enkelt gang.

I optagelserne med de unge har MSJ kun én forekomst af *meget* og MOV ingen. Til gengæld er det interessant, at alle forekomster af variabelen blandt de unge er standardvarianter. Det kan ikke udelukkes, at de unge bruger den regionale og dialektale variant i andre sammenhænge, men altså ikke i gruppeoptagelserne, og ud fra data er der intet, der tyder på regionalisering. En sammenligning af de ældre og unge informanter tyder derimod på standardisering, idet dialektvarianten er helt forsvundet i de unges sprogbrug.

3.4 Enklise

I tabel 4 ses resultaterne af enklitisk *den* og *det* efter pronomener, præpositioner og verber. Dialektvarianten har enklise, standardvarianten har ikke enklise. Det skal bemærkes, at enklitisk *det* og *den* if. Brink og Lund (1975) forekommer i standardsproget hos meddelere født i perioden 1840 til 1955, men mest i faste vendinger og efter særlige ord. De fandt en generel nedgang i brugen af enklitisk *den*, så meddelere født efter 1880 næsten kun brugte enklitisk *den* i faste vendinger. De fandt også tilbagegang i brugen af enklitisk *det*; men at varianten stadig blev brugt efter ”topfrekvente ord som er, var, gør, ved, af, på, ti(l)”, hvor det er overordentligt almindeligt” (1975: 538).

Schachtenhaufen (2013) undersøger brugen af enklitisk *den* og *det* i DanPass-korpusset. Korpusset består af optagelser med 27 studerende, tidligere studerende og kollegaer tilknyttet lingvistisk ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet. De 10 kvindelige og 17 mandlige informanter er alle på nær én født i hovedstadsområdet i perioden 1928 til 1982. (www.danpass.hum.ku.dk, tilgået 21.11.25). Optagelserne adskiller sig en del fra mine, idet de består af oplæste ordlister og monologer samt dialoger, hvor informanterne sidder i hver deres rum og samarbejder om at finde vej på et kort. Trods de noget mere formelle situationer finder Schachtenhaufen enklitisk *den* i 6,9% og enklitisk *det* i 12,9% af tilfældene (2013: 135, tabel 29).

For denne undersøgelse er det særligt interessant, at Brink og Lund skriver: ”I jysk rm. og endda ikke specielt l-jysk, er ’*en*’ helt ned til de yngste ganske almindeligt” (1975: 538). Brink og Lunds yngste meddeler er født i 1955 (ibid. 25), hvilket svarer nogenlunde til de ældste informanter i min undersøgelse, der er født mellem 1938 og 1959.

Resultaterne af Nielsen og Nybergs Odder-undersøgelse viser, at dialektvarianten bruges oftere af unge end af ældre, mere af mænd end af kvinder, og mere af informanter bosat uden for Odder end informanter bosat i byen (1992: 133). I Aarhus-undersøgelsen finder Nielsen nogle år senere en tendens til, at enklise er mest udbredt blandt informanterne fra de laveste socialgrupper (1998: 59). Variablen indgik også, da jeg sammenlignede

gamle og nye interview med nogle af informanterne fra den oprindelige Odder-undersøgelse (Monka 2013). Undersøgelsen viste, at der var sket et fald i brugen af dialektvarianten hos alle; såvel hos informanter der på tidspunktet for den anden optagelse havde været socialt og geografisk mobile, som hos dem der var blevet boende i Odder Kommune (ibid. 90-93). Ikke desto mindre er der én forekomst af enklise hos den mobile kvinde, og enkelte forekomster hos både de bofaste kvinder og mænd. Så selv om dialektvarianten bruges mindre i de nye optagelser i Odder, blev den stadig brugt.

I tabel 4 ses resultaterne for Aalborg-informanternes brug af enklise i DEN/DET.

Generation	Ældre				Unge							
Informant	DIP ♂	JAX ♂	MLR ♀	NEO ♀	ARD ♀	FEA ♀	MSJ ♂	GVN ♂	JKA ♂	MOV ♀	TOH ♂	
standard	15	30	11	31	20	12	20	13	9	5	27	
	44%	88%	31%	97%	100%	100%	95%	76%	100%	100%	100%	
dialekt	19	4	24	1	0	0	1	4	0	0	0	
	56%	12%	69%	3%	-	-	5%	24%	-	-	-	
I alt	34	34	35	32	20	12	21	17	9	5	27	

Tabel 4. Resultater for kodning af DEN/DET-variablen, standardvarianten har ikke enklise, dialektvarianten har enklise.

I Aalborg bruger de to ældre informanter DIP og MLR dialektvarianten i hhv. 56% af 69% af forekomsterne, JAX og NEO bruger med hhv. 12% og 3% langt færre dialektvarianter. I den unge generation er der kun fem forekomster af dialektvarianten; GVN har 4 forekomster, MSJ 1 forekomst. Man kan udlede, at dialektvarianten forekommer i den unge generation, men på grund af materialets beskaffenhed er det vanskeligt at sige, hvor udbredt det er. Det er muligt, at nogle af de andre unge ville have brugt dialektvarianten, hvis vi blot havde haft længere optagelser med dem, ligesom det er en mulighed, at de bruger dialektvarianter i andre kontekster. Vi kan dog konkludere, at enklise stadig kan høres blandt unge i Aalborg.

3.5 SUPINUM AF STÆRKE VERBER

I variablen SUPINUM AF STÆRKE VERBER undersøges variationen mellem de dialektale [ən]- og schwa/nul-udtaler, den regionale [əd]-udtale, og standardudtalen [əd] i supinum-former af stærke verber (se også fx Jensen & Maegaard 2012, Jensen et al. 2023). Tidligere undersøgelser peger på, at **-en**-fleksivet af supinum af stærke verber er værd at undersøge, fordi det anses for at være et af de mest resistente dialekttræk (se fx Jensen & Maegaard 2010, Monka 2013, Jensen et al. 2023).

Jensen, Maegaard og Pharaos skriver:

I størstedelen af de traditionelle jyske dialekter anvendes [...] som nævnt fleksivet -en i forbindelse med stærke verber mens et-formen kun anvendes ved svage verber, og verber der er overgået til svag bøjning i forhold til supinum-formen (I. L. Pedersen 2019; K. M. Pedersen 2019). (Jensen et al. 2023: 178)

I forhold til en mulig regionalisering i Aalborg og andre steder i Jylland er det særlig interessant at se på overgangen fra dialektale varianter af supinum-fleksiver til [əd]-udtalen. I Jensen og Maegaard (2010) findes en gennemgang af tidligere studier af variationen i supinum-fleksiver i stærke verber. På deres Figur 1 (Kort 6.1. fra Jysk Ordbog) (2010:36) kan man se udbredelsesområdet for [əd] i lemmaer, der *ikke* har *en*-bøjning i den traditionelle dialekt. De skriver:

Når man betragter dets store udbredelsesområde i Jylland, er det ikke urimeligt at forestille sig at dette træk er et træk som kan sprede sig til andre dele af Jylland [...] Hvis brugen af [əd] i Jylland rent faktisk stiger, er der tale om en regionalisering hvilket ville være et meget interessant resultat, eftersom der endnu ikke er undersøgelser i Danmark der tyder på igangværende regionaliseringsprocesser. (2010: 38).

Jensen, Kristiansen og Maegaard (2015) peger på det samme og tilføjer:

Hvis *en*-formerne (og eventuelt også [əd]-udtalen af *et*-formerne) derimod

erstattes med [əð]-former, må udviklingen derimod betragtes som en standardisering med København som centrum (Jensen et al. 2015: 54)

I deres undersøgelse fra 2012 benytter Jensen og Mægaard gamle og nye optagelser fra Vinderup og Odder fra LANCHART-korpusset. De finder, at -formen blev brugt mest af de ældste deltagere, mere i Vinderup end i Odder, mere i 1980'erne end i 2000'erne, mere af mænd end kvinder og mere af arbejderklassen end middelklasse (2012: 180). På baggrund af deres undersøgelse konkluderer de, at der mht. *-en*-bøjning er tale om standardisering (ibid. 181). De finder en tilsvarende udvikling af schwa/nul-formerne. Unge informanter bruger varianterne mindre end ældre både i Odder og i Vinderup. Schwa/nul bruges mere i Vinderup end i Odder, men afstanden i brug mindskes i optagelserne fra 2000'erne, og middelklassekvinder bruger varianterne mindre end andre grupper. Deres fund i forbindelse med schwa/nul tyder således også på standardisering (ibid. 187).

I forhold til deres undersøgelse af om *-[əd]*-formen vinder frem og dermed tyder på regionalisering, konkluderer de, at fundene af *-[əd]*-udtalen i Vinderup er et tegn på tidlig regionalisering, men den er stoppet, eftersom der sket et fald i forekomster fra 1980'er-optagelserne til 2000-optagelserne. Deres resultater viser, at *[əð]*-udtalen har overtaget i Vinderup, dvs. at der er tale om standardisering (ibid.).

Dette fund understøttes af Jensen, Mægaard og Pharao (2023), der har foretaget en online undersøgelse af sprogholdninger til *[ən]*/ *[əd]*/ *[əð]*-udtaler af supinum af de to stærke verber *hjælpe* og *skrive*. I undersøgelsen indgik variationen i syv sætninger, der blev indtalt af fire østjyske talere, der var omkring 50 år. Den eneste variation i sprogmaskerne er variationen i *[ən]*/ *[əd]*/ *[əð]*-udtale. Der var i alt 262 respondenter i alderen 17-81 år. Undersøgelsen viser, at de unge respondenter opfatter maskestemmer, der bruger *-en*, som mere flinke, end dem der bruger *[əd]*- og *[əð]*-udtale. Maskestemmerne med *-en*-udtalen bliver ikke knyttet geografisk til hverken Østjylland eller Jylland, som man ellers kunne vente (ibid. 189). Men respondenterne er enige om at vurdere stemmer, der bruger *[ən]*- og *[əd]*-

varianterne, som mindre ”rigsdanske”, end talere der bruger [əð]-varianten. Vurderingerne af maskestemmerne, i forhold til hvor rigsdanske de lyder, er uafhængig af, hvor respondenterne kommer fra, deres alder, uddannelse og køn. Det betyder, at respondenter i hele landet er enige om, at [əð]-udtalen er rigsdansk (ibid.: 187).

I Myrhøjs ordlistebesvarelse fra Aalborg er der en oversigt over bøjningen af en række stærke verber, fx anføres *gå*, *tage* og *stå* med schwa i supinum (Myrhøj 1941: 56-74). Han gengiver også en del stærke verber med *-en*-bøjning, fx *bleven*, *bunden*, *båren*, *dreven*, *falden*, *fløjen*, *frossen*, *hungen* (hængt), *kommen*, *løben*, *skåren*, *sprungen*, *stjålen* (se Pedersen 2016: 128). I materialet fra 2015 fandt Pedersen, at *-en*-formen kun blev brugt i nogle frekvente verber som *blive* og *komme* (ibid.).

Jeg har benyttet samme Praat-script som Jensen og Maegaard, der ud fra tidligere studier har sammensat en liste på 58 lemmaer (Jensen & Maegaard 2010:40)⁴. Nedenfor ses resultaterne for Aalborg-informanternes brug af SUPINUM AF STÆRKE VERBER-variablen.

⁴ Der blev søgt efter følgende tekststreng: bundet, bunden, blevet, bleven, budt, buden, båret, båren, drukket, drukken, drevet, dreven, faldet, falden, faret, faren, feset, fesen, fundet, funden, fløjet, fløjen, frosset, frossen, føget, føgen, givet, given, gledet, gleden, gnedet, gnedet, grebet, greben, gået, gåen, hjulpet, hjulpen, hugget, huggen, kløvet, kløven, knebet, kneben, kommet, kommen, krøbet, krøben, ligget, liggen, løbet, løben, løjet, løjen, pebet, peben, redet, reden, revet, reven, skredet, skreden, skreget, skregen, skrevet, skreven, skåret, skåren, slebet, sleben, sluppet, sluppen, slået, slåen, sneget, sneget, sovet, soven, sprækket, sprækken, sprunget, sprungen, spundet, spunden, steget, stegen, stjålet, stjålen, strøget, strøgen, stået, ståen, svedet, sveden, svoret, svoren, svundet, svunden, sunget, sungen, sunket, sunken, taget, tagen, truffet, truffen, trådt, tråden, tvunget, tvungen, vredet, vreden, vundet, vunden, været, væren (Jensen & Maegaard 2010: 40, fodnote 4).

Generation	Ældre				Unge							
Informant	DIP	JAX	MLR	NEO	ARD	FEA	MSJ	GVN	JKA	MOV	TOH	
	♂	♂	♀	♀	♀	♀	♂	♂	♂	♀	♂	
standard	2	1	5	22	6	8	2	7	3	0	14	
	5,7%	3%	12,5%	76%	100%	100%	-	100%	-	-	100%	
regional	10	6	3	1	0	0	0	0	0	0	0	
	28,6%	19%	7,5%	3%	-	-	-	-	-	-	-	
dialekt	16	12	15	4	0	0	1	0	0	0	0	
[æn]	45,7%	38%	37,5%	14%	-	-	-	-	-	-	-	
dialekt	7	13	17	2	0	0	0	0	0	0	0	
(ə/nul)	20%	41%	42,5%	7%	-	-	-	-	-	-	-	
I alt	35	32	40	29	6	11	3	7	3	0	14	

Tabel 5. Resultater for kodning af SUPINUM-variablen. Standardvarianten er [æð], regionalvarianten er [æd], dialektvarianterne [æn] og (ə/nul).

DIP, JAX og MLR har få procent standardvarianter, NEO har 76%. De to mandlige informanter har flest regionale varianter, DIP har 28,6% og JAX 19%; de to ældre kvindelige informanter MLR og NEO har hhv. 7,5% og 3% regionale varianter. Det er værd at bemærke, at de regionale varianter hos MLR og NEO udelukkende udgøres af verbet *være*, og hos DIP og JAX udgør *være* 5 forekomster af det samlede antal på hhv. 10 og 6 regionale forekomster. Verbet *være* er ikke med i Myrhøjs oversigt over verber, men andre kilder viser, at der har været t-udtale i supinum af *være*. K.J. Lyngby anfører i sin *Jyske Grammatik*, at supinum af *været* var *wot* i Lyngby Sogn i Helligum Herred, der ligger syd for Aalborg (Bjerrum 1942: 219). I Vendsysselsk Ordbog (Espegaard 1972) angives både *wæt* og *warn/wå(r)en* som supinum af *være*. Og i *Thy Ordbog* (Arboe 2023) angives kun *wæt* som supinum af *være*. Selvom dialektformerne ikke svarer til den regionale udtale i Aalborg i dag, kan formerne med *-t* have understøttet [æd]-udtalen.

Hvad angår *-en*-bøjningen har DIP flest forekomster med 45,7%, de forekommer i følgende ord: *blive*, *binde*, *drive*, *komme*, *skrive*, *skære*, *syng* og *træffe*. JAX har *-en*-bøjning i 38% af forekomsterne, de forekommer i: *blive*, *binde*, *finde* og *komme*. MLR har *-en*-bøjning i 37, 5% af forekomsterne, og de findes i: *blive*, *falde*, *finde*, *komme*, *skrive*, *springe* og *tvinge*. NEO har 14% *-en*-bøjninger, der forekommer i *blive* og *skrive*.

Varianterne med schwa/nul har DIP i 20% af forekomsterne, de forekommer i: *tage* og *være*. JAX har varianten i 41 % af forekomsterne i

ordene: *gå, komme, sidde, tage* og *være*. MLR har den i 42,5% af forekomsterne i: *blive, give, gå, komme, stå, tage* og *være*. NEO har 7% af varianten, der forekommer to gange i *gå*.

Man kan bemærke, at det kun er verberne *komme* og *blive*, der forekommer både i *-en-* og *schwa-*varianterne. De resterende verber i materialet fordeler sig mellem *-en-* og *-schwa/nul-*bøjninger. *Blive* forekommer 18 gange i *-en-*varianten og 1 gang i *schwa-*varianten. *Komme* forekommer 11 gange i *-en-*varianten og 3 gange i *schwa-*varianten. Alle forekomster med *schwa-*varianter forekommer i tryksvag stilling, hvilket kan gøre det vanskeligt at afgøre udtalen. I Myrhøj (1941) angives *-en-*bøjning for både *blive* og *komme*.

Hvad angår de unge deltageres sprogbrug i SUPINUM AF STÆRKE VERBER er der for få forekomster til at sige noget om den enkeltes sprogbrug. Men man kan bemærke, at der ud af i alt 27⁵ forekomster af variabelen blandt de unge kun er én forekomst, der ikke er standard; MSJ har således én *-en-*bøjning af *skrive*.

Resultaterne peger ikke i retningen af regionalisering, eftersom den regionale variant ikke optræder i optagelserne med de unge og de optalte [*ed*]-udtaler i de ældres sprogbrug mestendels udgøres af *være*, der if. opslag i beskrivelser af omegnens dialekter og beskrivelser af disse har *t* i supinum.

3.6 -EDE

Udtalen af *-ede* i præteritum. Standardvarianten er udtale med [*ð*] (stavelsesdannende eller efterfulgt af [*ə*]), den regionale variant er udtale med [*əd*], den dialektale variant er [*ə*]. Den regionale variant af variabelen bruges i et større geografisk område i Jylland og på Fyn (Køster 1998: 47), men den er ikke en del af de traditionelle dialekter i områderne omkring Aalborg.

Variabelen indgår også i Odder-undersøgelsen, hvor det der i nærværende undersøgelse omtales som den regionale variant, er i overensstemmelse med dialekten (Nielsen & Nyberg 1988: 47). If. Nielsen og Nybergs resultater er [*əd*]-udtalen forholdsvis udbredt. Der ingen signifikante forskelle med hensyn

⁵ Følgende ord forekommer i standardvarianten i de unges sprogbrug: *blive, drikke, finde, gå, hjælpe, komme, ligge, skrive, tage* og *være*.

til bopæl eller væsentlige kønsforskelle, der er tendentielle forskellen mellem socialklasserne, så informanter fra de højeste socialgrupper har færrest regionale varianter af variabelen (Nielsen & Nyberg 1992: 125). Nielsen (1998: 68) finder, at den regionale variant er næsten lige så udbredt i Aarhus som i Odder.

I tabel 6 ses resultaterne for brugen af -EDE-variablen i Aalborg.

Generation	Ældre				Unge						
Informant	DIP ♂	JAX ♂	MLR ♀	NEO ♀	ARD ♀	FEA ♀	MSJ ♂	GVN ♂	JKA ♂	MOV ♀	TOH ♂
standard	8 24,3%	2 6%	12 40%	30 94%	0 -	0 -	0 -	1 -	0 -	1 -	4 -
regional	9 27,3%	0 0%	0 0%	1 3%	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -
dialekt	16 48,4%	30 94%	18 60%	1 3%	0 -	0 -	0 -	1 -	0 -	0 -	0 -
I alt	33	32	30	32	0	0	0	2	0	1	4

Tabel 6. Resultater for kodning af -EDE-variablen. Standardvarianten er [ø] (stavelsesdannende eller efterfulgt af [ə]), den regionale variant er [əd], den dialektale variant er [ə].

Blandt de ældre skiller NEO sig ud ved at have 94% standardvarianter, hertil kommer en enkelt regional og dialektal variant, der hver udgør 3%. Den anden ældre kvinde MLR har 40% standardvarianter og 60% dialektvarianter. De to ældre mænds sprogbrug adskiller sig ved, at DIP bruger flere standardformer (24,3%) end JAX (6%), han bruger også en del regionale varianter (27,3%), JAX bruger ikke nogen, og så bruger DIP den dialektale variant i 48,4% af tilfældene, hvor JAX bruger den i hele 94% af tilfældene. Det er vanskeligt at se noget mønster i de ældres sprogbrug. Man kunne tolke de forholdsvis mange regionale varianter i DIPs sprogbrug som et udslag af tidlig regionalisering, der enten ikke er slået igennem, eller har ændret sig i de andre ældres sprogbrug, men nedenfor vil jeg argumentere for, at det formentlig snarere hænger sammen med hans livshistorie (se afsnit 4).

I netop denne variabel bliver forskellen mellem optagelserne med de ældre og unge deltagere særligt tydelig. De ældre informanter er optaget i interview, hvor de fortæller om deres liv, hvilket afstedkommer en del præteritumformer. Optagelserne med de unge lægger ikke på samme måde op

til brug af præteritum, idet de fleste spørgsmål handler om deres livsverden på optagelsestidspunktet (se bilag 1). Der er således kun syv forekomster af -EDE-variablen i optagelserne med de unge, heraf er én dialektal.

3.7 OR

Udtalen af skriftens *-or* i visse ord. Standardvarianten er [o(ː)ɹ], den regionale er [å(ː)ɹ, å(ː)]. Standardvarianten er den samme som i sprogbrugen i Aalborg omkring 1900-tallet. Myrhøj anfører fx *or*-udtalen i *sort* og *fforten* (se Myrhøj 1941: 72 og 86). Når Pedersen finder *år*-udtalen blandt sine deltagere, er der således formentlig tale om en nyudvikling i Aalborg og en regionalisering (2016: 126).

I Aarhus hører *år*-varianten ifølge Niels Åge Nielsen heller ikke til i den oprindelige dialekt, *år*-udtalen findes således ikke hos hans ældste informant født i 1854 (Nielsen 1953: 226, se også Pedersen 2016: 127). Til gengæld er *år*-udtalen den mest udbredte regionale variant blandt informanter født i Odder mellem 1909 og 1976 (Nielsen & Nyberg 1992: 52) og i Aarhus hos informanter født mellem 1966 og 1976 (Nielsen 1998: 53), og den er stadig udbredt blandt de Odder-informanter, der blev genoptaget i 2005 (Monka 2013: 86-87). Der er ikke noget klart svar på, hvor den regionale variant er opstået, men varianten findes if. Nielsen og Nyberg (1992:176) i et større geografisk område, og ud over i Odder og Aarhus er den almindelig fx i Aalborg, Esbjerg og Tinglev.

I Aalborg-materialet er der kodet for variablen i følgende ord: *fforten*, *ffortende*, *gjorde*, *gjort*, *historie*, *horn*, *jordbær*, *korn*, *lort*, *lortet*, *skjorte*, *sort*, *torden*, *tror*. Ordlisten er sammensat ud fra tidligere undersøgelser (Nielsen & Nyberg 1988: 45, Nielsen 1998: 55, Monka 2013: 86). Eftersom *tror* forekommer langt hyppigere end de andre ord, har jeg kun medtaget de første fem forekomster af *tror* i optællingen.

I tabel 7 ses resultaterne for OR-variablen i Aalborg.

Generation	Ældre				Unge						
Informant	DIP ♂	JAX ♂	MLR ♀	NEO ♀	ARD ♀	FEA ♀	MSJ ♂	GVN ♂	JKA ♂	MOV ♀	TOH ♂
standard	12 67%	5 33%	3 16%	5 26%	1 20%	4 67%	4 80%	0 -	0 -	3 -	13 68%
regional	6 33%	10 66%	16 84%	14 74%	4 80%	2 33%	1 20%	1 -	2 -	1 -	6 32%
I alt	18	15	19	19	5	6	5	1	2	4	19

Tabel 7. Resultater for kodning af OR-variablen. Standardvarianten er [o(.)], den regionale er [å(.)], å(.)]

Der er ikke noget tydeligt mønster for brugen af de to varianter blandt de ældre informanter. DIP skiller sig ud fra de andre ældre informanter ved at bruge 67% standardvarianter, de andre bruger mellem 16% og 33% standardvarianter. JAX, MLR og NEO bruger regionalvarianten i 66-84% af forekomsterne.

Som med nogle af de ovenstående variable er der for få forekomster i optagelserne med de unge, til at vi kan få et samlet indtryk af variationen. Det mest interessante er måske, at den regionale variant findes i deres sprogbrug. Fremtidige studier bør se nærmere på denne variabel.

3.8 Andre sproglige træk

I de andre beskrivelser af sprogbrug i Aalborg nævnes en række træk, som det er værd at se nærmere på, selvom de ikke nødvendigvis egner sig til kvantitative analyser. Et eksempel er brugen af *bitte/bette*, der betyder *lille*. I Aage Myrhøjs ordlistebesvarelse oversættes *for lille* til ”få *bedø*”, og han tilføjer ”lille hed som Regel, ~~vist nok~~ næsten altid, *bitte [bedø]*” (Myrhøj 1941: 47, overstregning gengivet efter håndskrevet original). Så omkring 1901 var *bitte* altså udbredt i Aalborg. Ordet nævnes også i et studie af unges fødselsdagshilsner på Facebook i Hirtshals-undersøgelsen. Her fandt Larsen, at det eneste dialektale ord, de unge brugte i hilsnerne var *bitte*, stavet *bette*, som de opfattede som et særligt nordjysk ord (Larsen 2017). Under opslagsordet *bitte* i Jysk Ordbog kan man se et kort, der viser, at *bitte* er udbredt i hele det midt- og nordjyske dialektområde, men det siger ikke noget om udbredelsen i Aalborg, eftersom byernes sprog ikke indgår i ordbogen.

En søgning blandt alle informanter i nærværende undersøgelse viser, at *bitte/bette* forekommer 9 gange i alt: 3 gange hos JAX, 4 gange hos MLR og 2 gange hos NEO. Til gengæld forekommer ordet *lille* 61 gange, hvoraf kun én forekomst er i gruppeoptagelserne med de unge. Ud fra materialet kan vi udlede, at de ældre bruger *lille* mere end *bitte*, men vi kan ikke sige noget om de unges brug. Der er ikke umiddelbart noget, der tyder på, at det optræder i særlige kontekster i interviewene. Vi har desværre ikke adgang til online data fra informanterne fra Aalborg, men det er muligt, at *bitte* bruges som en stilistisk resurse online, ligesom det er tilfældet blandt unge i Hirtshals (Larsen 2017, se også Stæhr et al. 2020). For at give en indsigt i brugen af nogle af de sproglige variable, der ikke egner sig til kvantitative analyser, har jeg sammensat en liste med træk, der nævnes i Pedersens undersøgelse (2016), og som er attesteret i Myrhøjs ordlistebesvarelse fra Aalborg (1941). For de ældre informanters vedkommende er optagelserne lange nok til, at man kan få et indtryk af deres sprogbrug, ved at jeg markerer, om det enkelte træk forekommer i interviewene med dem, og om det i givet fald er i dialekt- eller standardvarianten. Eftersom optagelserne med de unge er så korte, giver det ikke mening at markere deres sprogbrug på samme måde. I bilag 5 er der en oversigt over de ældre informanters brug af de udvalgte træk. Det skal bemærkes, at selv om dialektvarianten ikke forekommer i interviewet med mig, kan den godt optræde i andre kontekster og med andre samtalepartnere.

I bilag 5 kan man se, at der er en række jyske og nordjyske træk i de ældste informanters prosodi. De har alle fravær af stød i gamle kortstavede ord (fx *vej*, *skov*, *brev*, *tog*), fravær af stød i enstavelsesord med kort vokal og stemt + ustemt konsonant (fx *mælk*, *kant*, *svamp*), fravær af stød i sammensatte og afledte verber (fx *aftale* og *betale*) samt en del apokope. DIP, JAX og MLR har eksempler på stød på supinum i typen *drejet* og *lovet*, her har NEO standardvarianten uden stød. Pedersen beskriver dialektformer med stød på ord som *hammer*, *himmel* og *peber*; det eneste af de ord, der optræder i materialet, er *hammer*, og det optræder i standardvarianten uden stød hos DIP og JAX. I forhold til bortfald af udlydende -e i bestemt form flertal (fx *danskerne*, *værfterne*) har DIP, JAX og MLR dialektvarianten, NEO har standardvarianten. JAX, MLR og NEO bruger dialektvarianten [ɔ 'b] af *oppe*,

DIP har standardvarianten uden stød. For alle fire informanternes vedkommende varierer det, om de betoner tostavete præpositioner, men præpositionerne forekommer i alle interviewene i dialektvarianten med betoning, fx 'de drak ham *under* bordet'. DIP og MLR har apokope i samtidsinfininit, så det hedder *gåen* for *gående*, der er ingen eksempler på variabelen i interviewene med JAX og NEO.

Hvad angår vokalisme, er kort *i* bevaret i *vidste* hos alle fire informanter, og som det ses i tabel 7, er der udbredt brug af *-år*-udtale i ord skrevet med *-or*. I forhold til konsonantisme har DIP og MLR dialektvarianten af blødt *g* i udtalen af *æg*, *væg* og *skæg*, NEO har standardvarianten, og der er ingen forekomster i interviewet med JAX. Pedersen (2016: 128) fandt et eksempel på *-er*-bøjning af substantiver i pluralis, hvor standardsproget har nul eller *-e* (*klokkeslætter* for *klokkeslæt*); i mit materiale er der kun standardvarianter. Der er ganske få forekomster af dialektgloser i materialet, DIP bruger *pikke i det* ('banke let i det' om cement) en enkelt gang, og de andre informanter bruger *bitte* enkelte gange.

4 Konklusion: nordjysk med igangværende standardisering

Pedersen (2016) slutter sin artikel med at konstatere, at sprogbrugen i Aalborg er nordjysk og ikke blot jysk. Det bekræfter nærværende undersøgelse, men med store forskelle mellem generationerne. For de unges vedkommende skyldes det udtalen af PRÆP-variabelen, at de lyder nordjyske. Alle unge på nær FEA har overvejende den regionale variant uden stød. For de øvrige variable gælder, at hvis de forekommer i gruppeoptagelserne, så bruger de unge enten udelukkende eller i størstedelen af tilfældene standardvarianter. Hvis man ser bort fra tre regionale forekomster af OR-variabelen, er der intet, der tyder på regionalisering og spredning af østjyske eller aarhusianske varianter. Resultaterne for alle variable på nær PRÆP- og OR-variablene peger på standardisering af de unge aalborgenseres sprogbrug.

Man kan konstatere, at der er dialektale og regionale forekomster af alle variable hos mindst én af de ældre, derudover er der ingen klare mønstre i deres sprogbrug. Der er ikke tale om store forskelle mellem kønnene; den eneste variabel, hvor mændene, DIP og JAX, har markant flere

dialektvarianter end kvinderne, er MEGET. Men både MLR og NEO har over 50% dialektvarianter af MEGET, så det er med til at få deres sprog til at lyde nordjysk.

Hvis man ser på de ældre som samlet gruppe, så afviger DIP og NEO på forskellig vis fra de andre; afvigelserne kan muligvis forklares ved at inddrage deres livshistorie. NEO har færre regionale og dialektale varianter af de undersøgte variable end de andre ældre informanter. Den eneste oplagte forklaring på det er, at hun har været gift med en mand fra København i 40 år. I interviewet omtaler hun hans sprog som københavnsk, og hun fortæller, at nogle af deres venner fra København omtaler hendes sprogbrug som anderledes. Hun siger ikke, at hun bevidst ændrer sprogbrug, og hun bruger stadig så mange lokale varianter, at man ikke er i tvivl om, at hun er fra Nordjylland, men ægtefællens sprogbrug kan have påvirket hende, uden at hun har bemærket det.

DIP har et andet mønster end de andre ældre, han bruger flere regionale varianter af -ET og -EDE-variablene (tabel 2 og 6) og flere standardvarianter af OR-variablen (tabel 7). Man kan muligvis forklare hans standardudtale af OR-variablen med, at det ikke skal ses som standardudtale, men snarere som den ældre udtale af variabelen, som har været udbredt i Aalborg før den regionale variant gjorde sit indtog (Myrhøj1941). Et forsøg på at forklare DIPs brug af de regionale former af -ET- og -EDE-variablene vha. hans livshistorie er lidt mere spekulativ. I interviewet fortalte han, at han igennem hele livet har været engageret i arbejderbevægelsen og fagforeningsarbejde, hvilket har medført møder i hele landet og jævnlige ture til København igennem alle årene. Mobiliteten kan have bragt ham i selskab med østjyder, der havde de regionale udtaler af -ET- og -EDE-variablene, og måske har han taget dem til sig, fordi de regionale varianter med [əd] har vakt mindre opsigt end de dialektale med [ə], når han var uden for Nordjylland. Men det er som nævnt spekulativt.

På baggrund af undersøgelsen kan jeg konkludere, at der stadig bruges nordjyske og jyske træk i Aalborg, fortrinsvis inden for prosodien. Forskellene mellem de ældres og de unges sprogbrug peger på, at der er tale om standardisering. Der må imidlertid tages forbehold for de mangelfulde

data til at belyse unge aalborgenseres sprogbrug, og en fremtidig undersøgelse bør sikre sig et bedre datagrundlag, ideelt set en kombination af interview og etnografisk undersøgelse af sprogbrugen i flere generationer.

Litteratur

- Arboe, Torben 2023: *Thy Ordbog - Dialekter i Thy i mands minde*. Thisted: Forlaget Knakken.
- Bjerrum, Anders (udg.) 1942: *K.J. Lyngby's Jyske Grammatik. Tillige med et Udvalg af hans Breve*. København: J.H. Schultz Forlag.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1975: *Dansk Rigsmål – Lydudviklinger siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København*. Bd. 1 og 2. København: Gyldendal.
- Christensen, Per Bo og Jens Topholm 1990: Aalborg under stilstand og fremgang fra 1814 til 1970. *Aalborgs Historie* Bd. 5. Aalborg: Aalborg Kommune.
- Eckert, Penelope 1996: Vowels and nailpolish: The emergence of linguistic style in the preadolescent heterosexual marketplace. Natasha Warner, Jocelyn Ahlers, Leela Bilmes, Monica Oliver, Suzanne Wertheim & Mel Chen, Mel (red.) *Gender and Belief Systems*. Berkley: Berkley women and language group. 1–9.
- Eckert, Penelope 2018: *Meaning and Linguistic Variation – The Third Wave in Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Espegaard, Arne 1972: *Vendsysselsk Ordbog. Ordbog over målet i de vendsysselske herreder samt Øster Hanherred*. Bd. 1–4. Hjørring: Vendsysselsk Tidendes Forlag.
- Hansen, Elisabeth & Jørn Lund (red.) 1983: *Skolen, Samfundet og Dialekten. 11 afhandlinger om elevers, læreres og forældres sprogsyn – belyst ud fra undersøgelser af forholdet mellem skole og dialekt i Hirtshals kommune*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Jensen, Torben Juel & Marie Maegaard 2010: Hvor er bleven blevet af? Præteritum participium af stærke verber i Jylland. *Danske Talesprog* 10. 34–56.

- Jensen, Torben Juel & Marie Maegaard 2012: Participles in Jutland – a real time study of regionalization and standardization. *Nordic Journal of Linguistics* 35. 165–195.
- Jensen, Torben Juel, Tore Kristiansen & Marie Maegaard 2015: Sprogforandring og sprogholdninger. Frans Gregersen og Tore Kristiansen (red.) *Hvad ved vi nu om danske talesprog*. København: Sprogforandringscentret. 40–65.
- Jensen, Torben Juel, Marie Maegaard & Nicolai Phrao 2023: Hvordan vurderes jyske participiumsformer? Kirstine Boas, Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard og Ea Lindhardt Overgaard (red.) *MUDS 19: Møderne om Udforskningen af Dansk Sprog*, Århus: NORDISK, Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet. 177–196.
- Køster, Finn 1998: ”Da jøkket vi med Fynsk Stiftstidende” Om den nye regionale præteritum i fynsk. *Danske Folkemål* 40. 25–50.
- Larsen, Anne 2017: Tilløk mæ æ føsdau – brug af dialekt i fødselsdagshilsner på Facebook. *Månedens emne. dialekt.ku.dk* (tilgået 5.7.2025).
- Maegaard, Marie & Malene Monka 2019: Sprogforandring over tre generationer i Nordjylland, Sønderjylland og på Bornholm – Standardisering i forskellige tempi. *Danske Talesprog* 19. 153–181.
- Maegaard, Marie, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.) 2020: *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. [Routledge Studies in Language Change]. New York & London: Routledge.
- Maegaard, Marie & Malene Monka 2020: Pattern of Dialect Use: Language Standardization at Different Rates. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.) *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. [Routledge Studies in Language Change]. New York & London: Routledge. 27–46.
- Maegaard, Marie & Pia Quist 2020: Perception, Recognition, and Indexicality: Experimental Investigations of Variation in Northern Jutland, Southern Jutland, and on Bornholm. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.)

- Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. [Routledge Studies in Language Change]. New York & London: Routledge. 145–168.
- Monka, Malene 2013: Sted og sprogforandring – en undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev. *Danske Talesprog* 13. 1–336.
- Monka, Malene & Henrik Hovmark 2016: Sprogbrug blandt unge i Bylderup anno 2015. *Danske Talesprog* 16. 73–114.
- Monka, Malene, Pia Quist & Astrid Ravn Skovse 2020: Place attachment and linguistic variation: A quantitative analysis of language and local attachment in a rural village and an urban social housing area. *Language in Society* 173–205.
- Monka, Malene, Marie Maegaard & Nicolai Pharo 2023: Sprogholdninger i center og periferi. *Nordlyd* 47 (2). 181–192.
- Mortensen, Kristine Køhler 2020: Northern Jutland: Local Positioning and Global Orientation. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.) *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. [Routledge Studies in Language Change]. New York & London: Routledge. 80–113.
- Myrhøj, Aage M. S. 1941: *Ordlistebesvarelse for Aalborg*. Center for Dialektforsknings arkiv, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.
- Nielsen, Bent Jul 1998: Talesprogsvariationen i Århus – en sociolingvistsik redegørelse og en sammenligning med sproget i Odder. *Danske Folkemål* 40. 51–78.
- Nielsen, Bent Jul og Magda Nyberg 1988: Talesprogsvariationen i Odder kommune. En foreløbig rapport. *Danske Folkemål* 30. 31–88.
- Nielsen, Bent Jul og Magda Nyberg 1992: Talesprogsvariation i Odder kommune. I. Lokalsprog og rigsmål i sociolingvistisk belysning. *Danske Folkemål* 34. 45–202.

- Nielsen, Niels Åge 1953: Dialekt, jargon og vulgærsprog i Århus. *Seksten Århusrids. Tilegnede Borgmester Sv. Unmack Larsen 23. september 1951*. Aarhus: Universitetsforlaget i Aarhus. 225–240.
- Nyberg, Magda og Mogens Baumann Larsen 1983: Elevernes opfattelse af eget sprog. Spørgeskemaundersøgelse blandt elever fra 5.-10. klasse. Elisabeth Hansen & Jørn Lund (red.) *Skolen, Samfundet og Dialekten. 11 afhandlinger om elevers, læreres og forældres sprog og sprogsyn - belyst ud fra undersøgelser af forholdet mellem skole og dialekt i Hirtshals kommune*. Frederikshavn: Dafolo Forlag. 107–150.
- Pedersen, Inge Lise 2010: Nutidige datidsendelser blandt jyder. Om generaliseringen af -et som datidsendelse i svage verber. Torben Arboe & Inger Schoonderbeek Hansen (red.) *Jysk, ømål, rigsdansk mv. Studier i dansk og jysk - med sideblik til nordisk og tysk*. Århus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Institut for Nordisk, Aarhus Universitet. 153–166.
- Pedersen, Inge Lise 2016: Talesproget i Ålborg hvordan lyder det egentlig? Er det nordjysk, eller bare jysk. *Danske Talesprog* 17. 115–136.
- Pedersen, Inge Lise 2019: Sociolekter – bøjning. Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen & Laurids Kristian Fahl (red.) *Dansk sproghistorie* 3. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. 383–389.
- Pedersen, Karen Margrethe 2019: Dialekter - bøjning. Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen & Laurids Kristian Fahl (red.) *Dansk sproghistorie* 3. København: Det danske sprog- og litteraturselskab. 277–301.
- Quist, Pia 2017: Sprog-krop-sted – Dialektsamfundets meningsskabende orden. *Nordica Helsingiensia* 48. 57–71.
- Quist, Pia. 2025: Den mobile dialekttalende - om dialekternes status, brug og sociale dynamikker. Simon Kjær Hansen, Niels Ploug, Henriette Steiner og Lise Tjørring (red.) *Bliver der længere mellem land og by? 23 eksperter bringer nye indsigter til en svær debat*. København: DJØF Forlaget. 71–82.

Schachtenhaufen, Ruben 2013: *Fonetisk reduktion i dansk*. PhD School of Economics and Management, CBS: København.

Stæhr, Andreas Candefors, Malene Monka, Pia Quist & Anne Larsen 2020: *Dialect in the Media – Mediatization and Processes of Standardization*. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.) *Standardization as Sociolinguistic Change: A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. [Routledge Studies in Language Change]. New York & London: Routledge.

Malene Monka

Lektor, ph.d.

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Københavns Universitet

monka@hum.ku.dk

Bilag 1

Spørgsmål til fokusgruppesamtale

Her kommer nogle spørgsmål om jeres hverdag i Aalborg og jeres udflugter med skolen. Vedlagt finder I tre kort, KORT 1 over skoledistriktet, KORT 2 over Aalborg og KORT 3 over Danmark. I skal bruge kortene i besvarelsen af spørgsmålene.

- Vis hinanden, hvor på kortet I cirka bor. Her kan I bruge enten KORT 1 eller 2. Marker det med hver jeres farve ved at skrive jeres forbogstaver.
- Hvor bor jeres venner? I må bruge KORT 1, 2 og 3.
- Hvis I går til nogle fritidsaktiviteter, så fortæl de andre, hvilke aktiviteter det er, og marker på kortet, hvor I går til det henne.
- Hvor ligger den bedste biograf i byen? Marker det på kortet ved at skrive BIO, I må gerne markere flere steder.
- Hvor er det bedst at shoppe? Marker det på kortet ved at skrive SHOPPE, I må gerne markere flere steder. Her må I også gerne bruge KORT 3, hvis I tager andre steder hen og shopper end i Aalborg.
- Marker på KORT 3, hvor I har været på udflugt eller lejrskole med skolen igennem jeres skoletid.
- Hvad er særlig godt ved Aalborg?
- Prøv at beskrive en ”ægte aalborgenser”. Skriv stikord på KORT 1.
- Hvad tror I folk fra andre steder i landet forbinder med Aalborg?
- Er I selv ”ægte aalborgensere”? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvilke dele af byen kommer I mest?
- Er der nogle steder i Aalborg, der er farlige, hvor man ikke kan komme?
 - Hvis ja, hvor? Marker med et dødningehoved
 - Hvis ikke, hvorfor tror I ikke, der er farlige steder?

Bilag 2

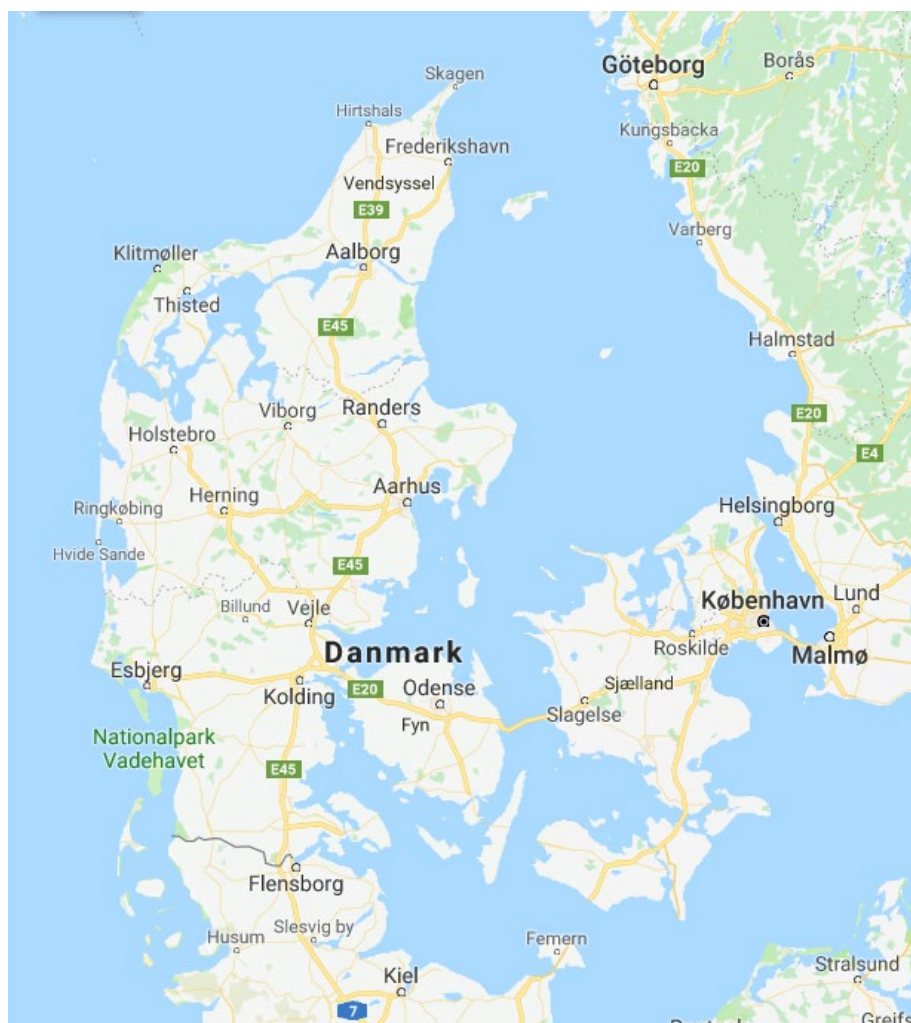
Kort 1. Skoledistriktet til gruppesamtalerne



Bilag 3**Kort 2. Aalborgkort til gruppesamtalerne**

Bilag 4

Kort 3. Danmarkskort til gruppesamtalerne



Bilag 5

Oversigt over brugen af udvalgte dialekttræk.

Træk	DIP	JAX	NEO	MLR
Fravær af stød på gamle kortstavede ord (fx <i>vej</i> , <i>skov</i> , <i>brev</i> , <i>tog</i>)	x	x	x	x
Fravær af stød på enstavelsesord med kort vokal + stemt + ustemt konsonant	x	x	x	x
Fravær af stød på sammensatte og afledte verber (fx <i>aftale</i> og <i>betale</i>)	x	x	x	x
En del apokope	x	x	x	x
Stød på supinumformer som drejet, lovet og pløjet (men udtalt med schwa for -et)	x	x	standard	x
Stød på ord som peber, himmel og hammer, der er stødløse i standardsproget	standard	standard	Ingen forekomster	Ingen forekomster
Udlydende -e forsvinder i bf. pl. fx <i>alternern</i> , <i>hestern</i> , <i>bilern</i> ,	x	x	standard	x
Det hedder o'p (<i>oppe</i>)	standard	x	x	x
Tostavede præpositioner betones altid (<i>de drak ham 'under 'bordet</i>)	varierer	varierer	varierer	varierer
Kort i bevaret foran -s i <i>vidst</i> , <i>vidste</i>	x	x	x	x
Substantiv med pluralis -e i standard bøjes med -er	standard	standard	standard	standard
Apokope i samtidsinfini <i>gåen</i> ('gående')	x	Ingen forekomster	Ingen forekomster	x
<i>Æg</i> , <i>væg</i> , <i>skæg</i> med blødt g	x	Ingen forekomster	standard	x
Ordforråd: <i>pikke i det</i> , <i>bitte/bette</i>	x	x	x	x